

значительный период жизни был вынужден влачить жалкое существование, еще более удручающее, чем у нее. Нина также склонна к альтруизму: не имея средств, она одалживает деньги, чтобы помочь Петру купить Анне Борисовне ортопедические ботинки.

Взаимная симпатия Петра и Нины становится очевидна, как только персонажи лучше узнают друг друга. Их чувства друг к другу остаются нереализованными из-за ограничивающих моральных принципов. При их последней встрече, Нина, видя Петра в последний раз, думает, что «именно этот – издерганный, нелепый и даже раздражающий человек поместился бы в ее судьбе весь, без остатка, припал бы, вжался в ее стойкую и горькую душу, и, наверное, им обоим было бы не так страшно жить...» [3, с. 159]. У Петра, когда он покидает Москву, выдержки из жизнеописания Карамзина («Пора гасить свет, но для чего сердце не теряет желаний с потерей надежды?») отзываются болью в сердце.

Заключение. Любовь как экзистенциал трансцендентна, перенаправляет личность от низших ценностей к высшим. Искренняя сыновняя любовь и забота об Алле Борисовне с меркантильной точки зрения пускают под откос 15 лет жизни Петра. Своего рода «зеркальная» ситуация, в которой Нина «опекает» Матвея, тоже не приносит ей счастья. «Маленькие люди» Д. Рубиной являются людьми с самым большим сердцем, терпящими все лишения и трудности ради высокой цели. Страх «потерять лицо», гордость, боязнь изменений заставляет героев отказаться от чувств друг к другу, хотя после всех лишений их путь к счастью кажется очевидным. Герои вынуждены дальше довольствоваться существующим положением вещей, стагнируя в личном несчастье.

1. Крикливец, Е. В. Жанрово-стилевая модификация повести в русской и белорусской реалистической и модернистской прозе второй половины XX века: сравнительно-типологический аспект : монография / Е. В. Крикливец. – Витебск : ВГУ имени П. М. Машерова, 2020. – 216 с. URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/21257> (дата обращения: 09.01.2023).

2. Омарбекова, С.В. Любовь как экзистенциал человеческого бытия / С.В. Омарбекова // Национальные приоритеты России. – 2009. – № 1 (1). – С. 41-46

3. Рубина, Д. На Верхней Масловке / Д. Рубина. – Москва : ЭКСМО, 2004. – 336 с.

ПРАСТАМОЎІ ЯК ВАЖНЫ ПРАГМАТЫЧНЫ СРОДАК У МОВЕ СУЧАСНЫХ РЭГІЯНАЛЬНЫХ СМІ ВІЦЕБШЧЫНЫ

*Ю.М. Бабіч
Віцебск, ВДУ імя П.М. Машэрава*

Мэта – выявіць уплыў лінгвакультурных асаблівасцяў прастамоўяў на дасягненне прагматычнага эфекту ў сучасным газетным тэксе.

Актуальнасць даследавання заключаецца ў мэтазгоднасці і неабходнасці аналізу некадыфікаванага моўнага матэрыялу, які выкарыстоўваецца на старонках сучасных рэгіянальных СМІ, паколькі гэта мае важнае значэнне ў тым ліку і для падтрымання культуры беларускага друкаванага слова.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для правядзення даследавання паслужылі публікацыі ў раённых газетах Віцебшчыны – “Патрыёт” (Ушачы), “Пастаўскі край”, “Веснік Глыбоччыны” – за апошнія пяць гадоў. У якасці асноўных у працы выкарыстаны лінгвастылістычны метады і метады кампанентнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Нягледзячы на імаклівае развіццё інтэрнэт-камунікацыі, электронных інфармацыйных рэсурсаў, друкаваныя перыядычныя выданні па-ранейшаму карыстаюцца папулярнасцю ў нашым грамадстве. Асабліва гэта датычыць рэгіянальных газет, прызначаных найперш для сельскага чытача, які не заўсёды мае магчымасць карыстацца інтэрнэт-рэсурсамі. Таму і мова сродкаў масавай інфармацыі павінна быць на адпаведным узроўні, пастаянна знаходзіцца пад пільнай увагай лінгвістаў.

“Своеасаблівае газетна-публіцыстычнае стылю вызначаецца ў першую чаргу спецыфікай адпаведнай формы адлюстравання рэчаіснасці, якая спалучае сістэму разгорнутых доказаў, што ўздзейнічаюць на розум чытачоў і слухачоў строгай лагічнасцю думкі і на іх пачуцці – эмацыянальнасцю выкладу. У публіцыстычным стылі спалучаюцца, такім чынам, дзве найважнейшыя функцыі мовы – інфармацыйная і функцыя ўздзеяння”, – заўважае М.Я. Цікоцкі [1, с. 183].

Мы выразна бачым, што дынаміка сучаснай моўнай практыкі паступова пераходзіць межы паміж асабістай і публічнай, ці інакш, масавай камунікацыяй, імкнецца ў бок зніжэння афіцыйнасці. Будучы ў фокусе інавацыйных зменаў, журналісты часта пераймаюць ролю заканадаўцаў своеасаблівай моўнай моды, рэтранслятараў і творцаў пэўных камунікацыйных стэрэатыпаў. У гэтым сэнсе факт істотнага павелічэння частотнасці выкарыстання на старонках нашых газет прастамоўяў не можа ігнаравацца даследчыкамі. Прыгадаем, што падобныя лексічныя адзінкі ў публіцыстычным тэксце валодаюць у досыць значнай ступені намінацыйнасцю, экспрэсіўнасцю, станоўчай або адмоўнай ацэначнасцю. І хоць найчасцей яны маюць адпаведныя стылістычна-нейтральныя сінонімы, пераважна ўспрымаюцца чытачом як адмысловыя мастацкія маркеры, слоўныя сігналы, што датычаць ці нейкага тэкставага фрагмента, ці ўсёй публікацыі цалкам. У гэтым сэнсе нам бачыцца цікавым аналіз выкарыстання падобнай некадыфікаванай лексікі ў асобных раённых газетах Віцебшчыны.

Матэрыял паказвае, што апошнім часам істотна павялічылася частотнасць ужывання прастамоўяў. Колькі прыкладаў: *Як адзначаюць спецыялісты энергагазінспекцыі, супрацоўнікі МНС, у многіх дамах электраправодка служыць доўгія гады, але раней наша жыллё не было “напічкана” бытавой тэхнікай, як зараз (“Патрыёт”, 27.02.2021); Адрозу “вылецець” не меркавала: упэўненасці даваў вопыт мінулагодняга ўдзелу ў алімпійскім руху (“Патрыёт”, 06.03.2020); За дзень старшыня*

*“намотвае” да 90 кіламетраў (“Патрыёт”, 04.07.2019); Яна заўсёды дапамагала Паўлу, і той з горам папалам “выцягваў” кантрольныя і самастойныя работы (“Пастаўскі край”, 10.03.2017); У наш горад на днях прызджалі лахатронішчыкі і “ўцюхалі” пенсіянерам нікому не патрэбнае **барахло** ў крэдыт па цане аўтамабіля... (“Пастаўскі край”, 22.07.2020).*

Мы бачым, што ў газетным радку дастаткова прадуктыўна выкарыстоўваюцца словы, якія яшчэ, умоўна кажучы, учора маглі функцыянаваць толькі ў раскаванай бытавой гаворцы. Пагодзімся з меркаваннем расійскай даследчыцы В. Лапцевай, што “мова СМІ адчувае вялікую па сіле ўздзеяння вусна-маўленчую стыхію, адбываецца некантраляванае змешванне кніжна-пісьмовых і вусна-гутарковых маўленчых асаблівасцяў, што садзейнічае агульнаму зніжэнню маўленчай культуры” [2, с. 57]. Сказанае самым непасрэдным чынам датычыць і сучаснага беларускага публіцыстычнага дыскурсу, паколькі любое прастамоўе ўводзіцца ў кантэкст для адлюстравання адпаведнага эмацыйнага стаўлення моўніка, у нашай сітуацыі – журналіста, да апісанай рэаліі. І тады гэта можна ўспрымаць як адмысловы лексічны зарад, які “надае маўленню характар пэўнай нязмушанасці, рэзкасці, здольнай перайсці ў грубаватасць, але гэта зусім не сведчыць пра недастатковую культуру моўніка” [3, с. 20]

Аналізуючы мову рэгіянальных выданняў Віцебшчыны, мы выразна заўважаем значнае павелічэнне апошнім часам частотнасці выкарыстання прастамоўяў-назоўнікаў для апісання пэўных эканамічных ці сацыяльных паняццяў кшталту **вышка, прыёмка, малочка, музыкалка**. Напрыклад: *Таму, выбіраючы спецыяльнасць, вырашыла не толькі “вышку” атрымаць, а і свой страх перамагчы (“Патрыёт”, 03.02.2017); Так званая “прыёмка” ў раёне пройдзе ўжо на пачатку жніўня (“Патрыёт”, 01.08.2018); Самае складанае – правільна заказаць колькасць “малочкі” (“Патрыёт”, 04.07.2017); Меркавала пасля ўрокаў збегаць дамоў, каб крыху адпачыць і паспець у “музыкалку”, аднак прайсці міма не змагла! (“Патрыёт”, 05.09.2020).* Можна меркаваць, што ў прыведзеных кантэкстах роля некадыфікаваных вылучаных лексем выяўляецца адначасова ў двух аспектах: семантычна-прагматычным і словаўтваральным. Бо падобныя назоўнікі-наватворы, несумненна, прыцягваюць увагу рэцыпіента сваёй свежасцю і арыгінальнасцю. На нашу думку, тэндэнцыя да пашырэння ў мове падобных дэрыватаў будзе развівацца. Таму варта чакаць і новых словаформ, утвораных паводле той жа мадэлі.

Яшчэ адным важным аспектам ужывання некадыфікаванай лексікі ў перыядычных выданнях з’яўляецца сталае выкарыстанне прастамоўяў з пэўным “крымінальным” адценнем. *Грошы “спушчу” на ўсялякую дробязь (“Пастаўскі край”, 18.07.2019); Людзі шчыра гаварылі пра ўсе свае даходы – не проста зарплату, а колькі самагонкі гоняць, што сусед*

“падагнаў” мяшок зерня (“Патрыёт”, 22.08.2020); Двойчы “засвяцілася” галоўны бухгалтар АСП “Харчгандаль” (“Патрыёт”, 01.07.2020); “Пагарэла” на службовым падлогу і кладаўшчык “Харчгандлю” (Тамсама); Паглядзеўшы “прыкольны” ролік расійскай равесніцы, якая расказвае, як “крута” красці ў супермаркеце прадукты, ... дзяўчынкі рашыліся на падобны “подзвіг”... У канцы сакавіка яны зрабілі першую “ходку”, узялі тое, што ім спадабалася... (“Веснік Глыбоччыны”, 24.04.19). Можна меркаваць, што ў прапанаваных сказах прастамоўі збліжаюцца па сваёй сутнасці з жарганізмамі, утвараюць у гэтым плане пэўнага кшталту двухадзіную лексему. Мы выразна бачым, што ўсе вылучаныя словы з’яўляюцца па сутнасці калькамі з рускай мовы. Гэта сведчыць пра тое, што на беларускамоўнай глебе працэс “крыміналізацыі” слоўніка пакуль выразна не акрэсліўся. І гэта станоўчы фактар. Як у чыста лінгвістычным плане, так і з пункту гледжання моўнай эстэтыкі ўсяго нашага соцыуму.

Можна меркаваць, што ў прааналізаваных рэгіянальных газетах Віцебшчыны выкарыстанне прастамоўяў па сутнасці не рэгламентуецца тэмай публікацыі. Некадыфікаваныя лексемы ўжываюцца без канкрэтнай, выразнай семантычнай карэляцыі з вертыкальным кантэкстам. Гэта падкрэслівае вялікія патэнцыяльныя магчымасці пазаслоўнікавай лексікі ў плане стварэння адпаведнага прагматычнага эфекту, але разам з тым і пакідае і шырокае поле аўтарам, журналістам для пэўнага кшталту “культурамоўных” злоўжыванняў.

Заклучэнне. Такім чынам, матэрыял паказвае, што літаратурнае прастамоўе адыгрывае важную ролю ў плане стварэння не толькі вобразнасці, экспрэсіўна-эмацыянальнай афарбоўкі кантэксту, але і з пункту гледжання дасягненні неабходнага прагматычнага эфекту публікацыі. Беручы пад увагу менавіта гэтую акалічнасць, прызнаем, што выкарыстанне журналістамі прастамоўяў уяўляецца дапушчальным, у асобных выпадках нават мэтазгодным. Але разам з тым варта ўсё ж вельмі асцярожна ставіцца да ўвядзенне ў газетны радок пэўных двухсэнсоўных прастамоўных элементаў, памятаючы, што захаванне высокага ўзроўню культуры беларускага друкаванага слова застаецца адной з прыярытэтных задач сучаснай журналістыкі.

1. Цікоцкі, М. Я. Стылістыка тэксту: Вучэбны дапаможнік для студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў філалагічнага профілю / М. Я. Цікоцкі. – Мн.: Бел. Навука, 2002.

2. Лаптева, О. А. Живая речь / О.А. Лаптева – М. : УРСС, – 2007.

3. Филлин, Ф. П. О просторечном и разговорном в русском литературном языке / Ф.П. Филлин // Филологические науки. – 1979. – № 2. – С. 20-25.

4. Дзядова, А.С. Роля роднай мовы ў фарміраванні этнічнай самасвядомасці жыхароў беларуска-рускага памежжа / А.С. Дзядова // Актуальные проблемы приграничных районов Беларуси и Российской Федерации : [материалы международной научно-практической конференции, 27 мая 2011 г.]. – Витебск : ВГУ им. П. М. Машерова, 2011. – С. 170-172. URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/13641> (дата обращения: 28.01.2023).